TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS

2007 m. kovo 13 d. *

Byloje C-432/05

dėl *Högsta domstolen* (Švedija) 2005 m. lapkričio 24 d. Sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2005 m. gruodžio 5 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Unibet (London) Ltd,

Unibet (International) Ltd

prieš

Justitiekanslern,

* Proceso kalba: švedų.

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas V. Skouris, kolegijų pirmininkai C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts (pranešėjas), R. Schintgen, P. Kūris ir E. Juhász, teisėjai J. Makarczyk, G. Arestis, U. Lõhmus, E. Levits, A. Ó Caoimh ir L. Bay Larsen,

generalinė advokatė E. Sharpston,
posėdžio sekretorius J. Swedenborg, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2006 m. spalio 3 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— *Unibet (London) Ltd* ir *Unibet (International) Ltd*, atstovaujamų *advokater* H. Bergman ir O. Wiklund,

— Švedijos vyriausybės, atstovaujamos K. Wistrand,

— Belgijos vyriausybės, atstovaujamos A. Hubert, padedamos *advocaten* S. Verhulst ir P. Vlaemminck,

— Čekijos vyriausybės, atstovaujamos T. Boček,

— Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos M. Lumma ir A. Dittrich,

— Graikijos vyriausybės, atstovaujamos A. Samoni-Rantou ir K. Boskovits,

— Italijos vyriausybės, atstovaujamos I. M. Braguglia, padedamo *avvocato dello Stato* F. Sclafani,

— Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos H. G. Sevenster ir C. ten Dam,

— Austrijos vyriausybės, atstovaujamos H. Dossi,

— Portugalijos vyriausybės, atstovaujamos L. Fernandes ir J. de Oliveira,

— Suomijos vyriausybės, atstovaujamos E. Bygglin,

— Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos iš pradžių C. White, vėliau – Z. Bryanston-Cross, padedamų *barrister* T. Ward,

— Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos E. Traversa ir K. Simonsson,

susipažinęs su 2006 m. lapkričio 30 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principo aiškinimu.

2 Šis prašymas buvo pateiktas nagrinėjant ginčą tarp *Unibet (London) Ltd* ir *Unibet (International) Ltd* (toliau kartu – *Unibet*) ir *Justitiekanslern* dėl Švedijos loterijų ir azartinių lošimų įstatymo (*Lotterilagen*, SFS 1994, Nr. 1000, toliau – Loterijų įstatymas) taikymo.

Nacionalinės teisės aktai

Proceso taisyklės

3 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad nacionalinių įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų nuostatų atitikties aukštesnės galios teisės normoms kontrolę reglamentuoja Švedijos Konstitucijos (*Regeringsformen*) 11 skyriaus 14 straipsnis. Pagal šį straipsnį, jeigu teismas mano, kad nacionalinė nuostata prieštarauja konstitucinei ar kitai aukštesnės galios teisės normai, jis privalo nesivadovauti šia nuostata. Tačiau jei ši nuostata buvo priimta Švedijos parlamento ar vyriausybės, ja privalu nesivadovauti tik akivaizdaus prieštaravimo atveju. Vis dėlto ši sąlyga netaikoma, jei kyla atitikties Bendrijos teisės normai klausimas.

4 Anot prašymą pateikusio teismo, Švedijos teisė nenumato atskiros ieškinio rūšies, kurios pagrindinis dalykas būtų parlamento ar vyriausybės priimto akto pripažini-

mas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės normai, o tokia kontrolė gali būti vykdoma tik kaip išankstinė, nagrinėjant kitas bylas bendrosios kompetencijos ar administraciniuose teismuose.

5 Pagal Švedijos teismo proceso kodekso (*Rättegångsbalken*, toliau – Teismo proceso kodeksas) 13 skyriaus 1 straipsnį, reglamentuojantį procesą bendrosios kompetencijos teismuose, norint prisiteisti kompensaciją, galima pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo. Dėl tokio ieškinio gali būti priimtas vykdytinas teismo sprendimas, įpareigojantis atsakovą sumokėti ieškovui kompensaciją.

6 Pagal Teismo proceso kodekso to paties skyriaus 2 straipsnį galima pareikšti ieškinį dėl teisinio santykio tarp atsakovo ir ieškovo nustatymo, jeigu ieškovo patirta žala kilo iš šio teisinio santykio. Pagal to paties straipsnio antrąją pastraipą ieškinys nagrinėjamas, jei jis susijęs su tokio santykio buvimu. Dėl tokio ieškinio galima priimti tik sprendimą dėl pripažinimo, prireikus pripažįstantį teisinio santykio tarp šalių buvimą kaip pagrindą sumokėti ieškovui kompensaciją.

7 Tokiais atvejais bylą nagrinėjančiam teismui gali prireikti papildomai patikrinti taikytinos įstatymo nuostatos atitiktį aukštesnės galios teisės normai ir prireikus nesivadovauti šia nuostata.

8 Laikinųjų apsaugos priemonių taikymą civiliniame procese reglamentuoja Teismo proceso kodekso 15 skyrius. Šio skyriaus 3 straipsnis numato galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones prašymą pateikusio asmens naudai, siekiant apginti jo teises. Remiantis šia nuostata, prašymą pateikusiam asmeniui įrodžius savo reikalavimų trečiajam asmeniui pagrįstumą, jei dėl jų yra ar gali būti pareikštas ieškinys ir jei tretysis asmuo gali savo veiksmais ar neveikimu padaryti jam žalos, kompetentingas teismas gali taikyti šiam trečiajam asmeniui draudimus ar įpareigojimus, prireikus už jų nevykdymą nustatydamas pinigines sankcijas.

9 15 skyriaus 7 straipsnis nustato asmeniui, kurio prašymu buvo imtasi laikinųjų apsaugos priemonių pagal šio skyriaus 3 straipsnį, pareigą per mėnesį nuo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pareikšti kompetentingame teisme ieškinį dėl ginčo esmės, todėl, prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusio teismo teigimu, šios priemonės gali užtikrinti tik laikiną prašymą pateikusio asmens ginamų teisių apsaugą, garantuodamos jų laikymąsi iki sprendimo dėl ginčo esmės priėmimo.

Loterijų įstatymas

10 Pagal Loterijų įstatymą viešosioms loterijoms ir bendresne prasme visiems žaidimams, kur galimybė laimėti pagrįsta atsitiktinumu, pavyzdžiui, lažybos, loto, lošimo automatai ir ruletė, privalu turėti kompetentingos nacionalinės ar vietos administracijos išduotą leidimą.

11 Prašymo išduoti leidimą organizuoti tokius renginius atmetimas gali būti ginčijamas pirmosios instancijos administraciniame teisme arba, kai tokį sprendimą priėmė

vyriausybė, *Regeringsrätten* (aukščiausiosios instancijos administracinis teismas). Nagrinėdami tokius ginčus, šie teismai gali papildomai vertinti taikytinos įstatymo nuostatos atitiktį Bendrijos teisei ir prireikus nesivadovauti šia nuostata.

12 Loterijų įstatymo 38 straipsnis draudžia profesionaliai ar kitaip pelno gavimo tikslais skatinti dalyvauti Švedijoje be leidimo organizuojamoje loterijoje ar užsienyje organizuojamoje loterijoje.

13 Pagal šio įstatymo 52 straipsnį dėl šio draudimo galima nustatyti įpareigojimus, kuriuos pažeidus gali būti skiriamos administracinės baudos. Kompetentingų institucijų šiuo pagrindu taikomos administracinės priemonės gali būti ginčijamos administraciniame teisme, kuris gali sustabdyti jų vykdymą ir papildomai tikrinti taikytinos įstatymo nuostatos atitiktį Bendrijos teisei bei prireikus nesivadovauti šia nuostata.

14 Dėl Loterijų įstatymo 38 straipsnyje įtvirtinto draudimo vyriausybei ar šiam tikslui paskirtai institucijai galima pateikti prašymą taikyti išimtį. Remiantis Švedijos įstatymu dėl tam tikrų administracinių sprendimų teisminės kontrolės (*lagen on rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut*, SFS 1988, Nr. 205), tokio prašymo atmetimas gali būti skundžiamas *Regeringsrätten*, kuris papildomai gali tikrinti taikytinos įstatymo nuostatos atitiktį Bendrijos teisei ir prireikus nesivadovauti šia nuostata.

15 Pagal Loterijų įstatymo 54 straipsnį skatinimas dalyvauti užsienyje organizuojamoje loterijoje gali būti baudžiamas bauda ir šešių mėnesių laisvės atėmimu, jei jis specialiai skirtas Švedijos gyventojams.

16 Kompetentingoms institucijoms pradėjus baudžiamąjį persekiojimą šiuo pagrindu, *tingsrätt* (bendrosios kompetencijos pirmosios instancijos teismas) gali papildomai tikrinti taikytinos įstatymo nuostatos atitiktį Bendrijos teisei ir prireikus nesivadovauti šia nuostata.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

17 Iš bylos dokumentų matyti, kad 2003 m. lapkričio mėn. *Unibet* keliose Švedijos žiniasklaidos priemonėse užsisakė savo teikiamų lažybų internete paslaugų reklamą. Remdamasi Loterijų įstatymu, Švedijos valstybė ėmėsi įvairių priemonių, kaip antai įpareigojimai ir baudžiamosios bylos iškėlimas, prieš žiniasklaidos priemones, suteikusias vietas *Unibet* reklamai.

18 2003 m. gruodžio 1 d. *Unibet*, kuriai nebuvo taikomos nei administracinės priemonės, nei baudžiamasis persekiojimas, pareiškė *tingsrätt* ieškinį Švedijos valstybei, reikalaudama, pirma, pripažinti EB 49 straipsniu pagrįstą savo teisę

nekliudomai reklamuoti Švedijoje savo teikiamas žaidimo ir lažybų paslaugas, netaikant Loterijų įstatymo 38 straipsnyje įtvirtinto draudimo (toliau – prašymas dėl pripažinimo), antra, priteisti jai dėl šio reklamos draudimo patirtos žalos atlyginimą (toliau – kompensacijos prašymas) ir, trečia, pripažinti minėtą draudimą ir su juo susijusias priemones ir sankcijas netaikytinomis jai (toliau – pirmasis prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo).

19 2004 m. liepos 2 d. Sprendimu *tingsrätt* atmetė prašymą dėl pripažinimo. Teismas padarė išvadą, kad šiam prašymui pagrįsti nurodyti argumentai nėra pagrįsti konkretaus teisinio santykio tarp *Unibet* ir Švedijos valstybės buvimu ir kad šis prašymas reikštų abstraktaus teisės normos patikrinimo atlikimą, o tokio pobūdžio ieškiniai pagal Švedijos teisę yra nepriimtini. *Tingsrätt* neišsakė nuomonės nei dėl kompensacijos prašymo, nei dėl pirmojo prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

20 *Unibet* pateikus apeliacinį skundą, *hovrätt* (apeliacinis teismas) savo 2004 m. spalio 8 d. Sprendimu taip pat atmetė prašymą dėl pripažinimo ir pirmąjį prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių. Šis teismas nusprendė, kad prašymas dėl pripažinimo yra pagal Švedijos teisę nepriimtinas ieškinys dėl konstatavimo ir kad iš Teisingumo Teismo praktikos nematyti, jog teisminės gynybos principas reikalauja įtvirtinti galimybę atlikti abstrakčią teisės normos kontrolę, kai tokio tipo ieškiniai nėra numatyti nacionalinėje teisėje. Be to, šis teismas nusprendė, kad Loterijų įstatymo 38 straipsnyje įtvirtinto reklamos draudimo atitiktis Bendrijos teisei bus įvertinta *tingsrätt* nagrinėjant kompensacijos prašymą.

21 *Hovrätt* taip pat nusprendė, kad jei *Unibet* pasinaudotų jos nurodytomis teisėmis ir reklamuotų savo paslaugas Švedijoje, kompetentingas teismas galėtų įvertinti minėto

draudimo atitiktį Bendrijos teisei nagrinėdamas dėl taikomų administracinių priemonių ar pradėto baudžiamojo persekiojimo pareikštą ieškinį.

22 Remdamasis šiais motyvais, *hovrätt* nusprendė, kad *Unibet* prašymo dėl pripažinimo negalima pripažinti priimtinu remiantis Bendrijos teise ir kad pirmasis prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo neteko savo dalyko.

23 *Högsta domstolen* (Aukščiausiasis teismas) pateiktame pirmajame kasaciniame skunde dėl 2004 m. spalio 8 d. *hovrätt* sprendimo *Unibet* prašė pripažinti priimtinu savo prašymą dėl pripažinimo ir pirmąjį prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo remiantis tiek Švedijos, tiek Bendrijos teise.

24 Netrukus, kai buvo priimtas 2004 m. spalio 8 d. *hovrätt* sprendimas atmesti jos prašymą dėl pripažinimo ir pirmąjį prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, *Unibet* pateikė *tingsrätt* naują prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, prašydama, nepaisant Loterijų įstatymo 38 straipsnyje įtvirtinto reklamos draudimo, nedelsiant leisti jai reklamuoti savo paslaugas, kol bus priimtas sprendimas pagrindinėje byloje dėl jos kompensacijos prašymo, ir sušvelninti su šiuo draudimu susijusias nepalankias pasekmes (toliau – antrasis prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo). *Unibet* nurodė, kad šis prašymas tiesiogiai susijęs su jos iš Bendrijos teisės kylančių teisių pažeidimu ir su jos kompensacijos prašymu, nes taip ji siekia sustabdyti šiuo pažeidimu daromą žalą.

25 2004 m. lapkričio 12 d. Sprendimu *tingsrätt* atmetė šį prašymą, padaręs išvadą, kad nagrinėjant bylą nebuvo nustatyta Loterijų įstatymo 38 straipsnio neatitikimo Bendrijos teisės ir kad *Unibet* neįrodė rimtų abejonių dėl šioje nuostatoje įtvirtinto draudimo suderinamumo su Bendrijos teise. Dėl šio sprendimo *Unibet* pateiktas apeliacinis skundas taip pat buvo atmestas 2005 m. sausio 26 d. *hovrätt* sprendimu.

26 *Högsta domstolen* pateiktame antrajame kasaciniame skunde *Unibet* prašo panaikinti šį *hovrätt* sprendimą ir taikyti pirmosios instancijos teismui pateiktame jos prašyme nurodytas laikinąsias apsaugos priemones.

27 Dėl pirmojo kasacinio skundo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad pagal Švedijos teisę negalima pareikšti atskiro ieškinio, kurio pagrindinis dalykas yra nacionalinės nuostatos pripažinimas prieštaraujančia aukštesnės galios teisės normai. Šiuo atžvilgiu prašymą pateikęs teismas kelia klausimą dėl teisminės gynybos principo reikalavimų Bendrijos teisėje, pažymėdamas, kad *Unibet* prašymu Loterijų įstatymo atitiktis Bendrijos teisei galėtų būti įvertinta, jei ji pažeistų šio įstatymo nuostatas ir būtų patraukta atsakomybėn arba nagrinėjant ieškinį dėl kompensacijos, arba peržiūrint teisme administracinį sprendimą, kuriuo atmetamas pagal minėtą įstatymą pateiktas prašymas suteikti leidimą ar taikyti išimtį.

28 Anot prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, bylą iš esmės nagrinėjantiems teisėjams kasaciniame skunde pateiktas pirmasis prašymas dėl

laikinųjų apsaugos priemonių taikymo kelia panašius klausimus, nes pagal Švedijos teisę toks prašymas būtų atmestas pripažinus nepriimtinu pagrindinį ieškinį byloje.

29 Dėl antrojo kasacinio skundo, susijusio su antruoju prašymu dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad Bendrijos teisės klausimai kyla todėl, jog, *Unibet* teigimu, minėtas prašymas susijęs su jos iš Bendrijos teisės kylančiomis teisėmis. Šie klausimai daugiausia susiję su kriterijais, taikytinais sprendžiant dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindinėje byloje.

30 Padaręs išvadą, kad šiomis aplinkybėmis sprendimui pagrindinėje byloje priimti būtinas Bendrijos teisės išaiškinimas, *Högsta domstolen* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1) Ar Bendrijos teisės reikalavimą, kad nacionalinės procesinės taisyklės asmeniui turi suteikti veiksmingą iš Bendrijos teisės kylančių teisių gynybą, reikia aiškinti taip, kad turi būti leidžiama pareikšti ieškinį dėl tam tikrų nacionalinių materialinių nuostatų neatitikties EB 49 straipsniui pripažinimo, jeigu kitu atveju šių nuostatų atitiktis minėtam straipsniui gali būti nagrinėjama tik kaip išankstinis klausimas, pavyzdžiui, pareiškus ieškinį dėl žalos atlyginimo, ieškinį dėl nacionalinės materialinės nuostatos pažeidimo arba vykdant teisminę priežiūrą?

2) Ar šis iš Bendrijos teisės kylantis veiksmingos teisinės gynybos reikalavimas reiškia, kad nacionalinė teisinė sistema turi suteikti laikinąją apsaugą, kuria

remiantis asmeniui galima netaikyti nacionalinių normų, trukdančių jam pasinaudoti tariama iš Bendrijos teisės kylančia teise tam, kad jis šia teise galėtų naudotis, kol nacionalinis teismas galutinai išnagrinės klausimą, ar tokia teisė egzistuoja?

3) Teigiamai atsakius į antrąjį klausimą:

Ar pagal Bendrijos teisę tais atvejais, kai abejojama dėl nacionalinių nuostatų atitikties Bendrijos teisei, nagrinėdamas prašymą taikyti laikinąją apsaugą iš Bendrijos teisės kylančioms teisėms, nacionalinis teismas privalo taikyti tokios apsaugos sąlygas reglamentuojančias nacionalines nuostatas ar Bendrijos kriterijus?

4) Jeigu į trečiąjį klausimą bus atsakyta, kad reikia taikyti Bendrijos teisės kriterijus, kokie yra šie kriterijai?"

Dėl prejudicinių klausimų

Pirminės pastabos

31 Belgijos vyriausybės argumentas, kad pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra nepriimtinas dėl tikrojo ginčo prašymą pateikusiame teisme nebuvimo, atmestinas.

32 Iš tikrųjų, kaip generalinė advokatė pažymėjo savo išvados 23 punkte, prašymą pateikusiame teisme nagrinėjamas ginčas, nes *Unibet* kreipėsi į Švedijos teismus, prašydama pripažinti Loterijų įstatymo 38 straipsnį prieštaraujančiu EB 49 straipsniui, kad jai būtų leista reklamuoti savo paslaugas Švedijoje ir būtų atlyginta dėl 38 straipsnyje įtvirtinto draudimo jos tariamai patirta žala.

33 Prašymą pateikusio teismo pirmajame klausime keliamas klausimas, ar *Unibet* ieškinys yra priimtinas Švedijos teismuose, neturi reikšmės vertinant prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumą.

34 Taigi pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra priimtinas.

35 Dėl šios priežasties reikia atsakyti į prašymą pateikusio nacionalinio teismo iškeltus klausimus, atsižvelgiant į jo pateiktą informaciją dėl Švedijos teisės aktų, apibūdintų šio sprendimo 3–16 punktuose.

Dėl pirmojo klausimo

36 Savo pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas kaip reikalaujantis valstybės narės teisėje

numatyti atskirą ieškinių rūšį, kurios pagrindinis dalykas būtų nacionalinių nuostatų atitikties EB 49 straipsniui nagrinėjimas, jeigu kitos teisinės priemonės leidžia įvertinti šią atitiktį tik kaip išankstinį klausimą.

37 Pirmiausia, reikia priminti, kad pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką veiksmingos teisminės gynybos principas yra bendrasis Bendrijos teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, įtvirtintas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniuose (1986 m. gegužės 15 d. Sprendimo *Johnston*, 222/84, Rink. p. 1651, 18 ir 19 punktai; 1987 m. spalio 15 d. Sprendimo *Heylens ir kt.*, 222/86, Rink. p. 4097, 14 punktas; 2001 m. lapkričio 27 d. Sprendimo *Komisija prieš Austriją*, C-424/99, Rink. p. I-9285, 45 punktas; 2002 m. liepos 25 d. Sprendimo *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą*, C-50/00 P, Rink. p. I-6677, 39 punktas ir 2003 m. birželio 19 d. Sprendimo *Eribrand*, C-467/01, Rink. p. I-6471, 61 punktas) ir dar kartą patvirtintas 2000 m. gruodžio 7 d. Nicoje paskelbtos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje (OL C 364, p. 1).

38 Šiuo atžvilgiu valstybių narių teismai, vadovaudamiesi EB 10 straipsnyje įtvirtintu bendradarbiavimo principu, turi užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių teisminę gynybą (šiuo klausimu žr. 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimų *Rewe*, 33/76, Rink. p. 1989, 5 punktą ir *Comet*, 45/76, Rink. p. 2043, 12 punktą; 1978 m. kovo 9 d. Sprendimo *Simmenthal*, 106/77, Rink. p. 629, 21 ir 22 punktus; 1990 m. birželio 19 d. Sprendimo *Factortame ir kt.*, C-213/89, Rink. p. I-2433, 19 punktą, o taip pat 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimo *Peterbroeck*, C-312/93, Rink. p. I-4599, 12 punktą).

39 Taip pat reikia priminti, kad, nesant šį klausimą reglamentuojančių Bendrijos teisės aktų, kiekviena valstybė narė savo nacionalinėje teisinėje sistemoje turi paskirti

kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugą, procesines taisykles (žr., pavyzdžiui, minėtų sprendimo *Rewe* 5 punktą; sprendimo *Comet* 13 punktą; sprendimo *Peterbroeck* 12 punktą; 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimo *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297, 29 punktą, o taip pat 2003 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *Safalero*, C-13/01, Rink. p. I-8679, 49 punktą).

40 Iš tikrųjų, nors EB sutartis įtvirtino tam tikrą skaičių tiesioginių ieškinių, kuriuos privatūs asmenys prireikus gali pareikšti Bendrijos teisme, ji nesiekė Bendrijos teisės laikymosi tikslu sukurti nacionaliniuose teismuose įgyvendinamų papildomų teisinių priemonių be tų, kurios jau įtvirtintos nacionalinėje teisėje (1981 m. liepos 7 d. Sprendimo *Rewe*, 158/80, Rink. p. 1805, 44 punktas).

41 Kitaip būtų tik tuo atveju, jei iš nagrinėjamos nacionalinės teisinės sistemos organizavimo būtų matyti, kad nėra jokių gynybos priemonių, leidžiančių, kad ir netiesiogiai, užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių laikymąsi (šiuo klausimu žr. minėto 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Rewe* 5 punktą ir minėtų sprendimų *Comet* 16 punktą ir *Factortame ir kt.* 19–23 punktus).

42 Taigi nors asmens teisė ir suinteresuotumas kreiptis į teismą iš esmės nustatomi pagal nacionalinę teisę, pagal Bendrijos teisę vis dėlto reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai nepažeistų teisės į veiksmingą teisminę gynybą (žr., pavyzdžiui, 1991 m. liepos 11 d. Sprendimo *Verholen ir kt.*, C-87/90–C-89/90, Rink. p. I-3757, 24 punktą ir minėto sprendimo *Safalero* 50 punktą). Valstybės narės turi numatyti teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemą, leidžiančią užtikrinti šios teisės laikymąsi (minėto sprendimo *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą* 41 punktas).

43 Šiuo atžvilgiu ieškiniams, skirtiems užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugą, taikomos procesinės taisyklės negali būti mažiau palankios už taikomas panašiems nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų Bendrijos teisėje nustatytų teisių įgyvendinimas neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas) (žr., pavyzdžiui, minėto 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Rewe* 5 punktą ir minėtų sprendimų *Comet* 13–16 punktus; *Peterbroeck* 12 punktą; *Courage ir Crehan* 29 punktą; *Eribrand* 62 punktą, o taip pat sprendimo *Safalero* 49 punktą).

44 Be to, nacionaliniai teismai, kiek tai yra įmanoma, turi aiškinti juose pareikštiems ieškiniams taikomas procesines taisykles, pavyzdžiui, konkretaus teisinio santykio tarp ieškovo ir valstybės buvimo reikalavimą, taip, kad šios taisyklės būtų taikomos, prisidedant prie šio sprendimo 37 punkte primenamo tikslo – užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių veiksmingą teisminę gynybą – įgyvendinimo.

45 Į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pirmąjį klausimą reikia atsakyti atsižvelgiant būtent į šiuos samprotavimus.

46 Anot šio teismo, Švedijos teisė nenumato galimybės pareikšti atskirą ieškinį, kurio pagrindinis dalykas būtų nacionalinių nuostatų atitikties aukštesnės galios teisės normoms ginčijimas.

47 Šiuo atžvilgiu reikia priminti, kaip matyti iš šio sprendimo 40 punkte minėtos Teisingumo Teismo praktikos ir kaip teigė visos savo pastabas Teisingumo Teismui pateikusios vyriausybės ir Europos Bendrijų Komisija, kad veiksmingos teisminės gynybos principas pats savaime nereikalauja atskiros ieškinių rūšies, kurios pagrindinis dalykas būtų nacionalinių nuostatų atitikties Bendrijos teisės normoms ginčijimas, buvimo, jeigu lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų laikymasis užtikrinamas vidaus teise grindžiamų ieškinių sistemoje.

48 Pirmiausia, iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad Švedijos teisė nenumato galimybės pareikšti tokį atskirą ieškinį, neatsižvelgiant į tai, ar aukštesnės galios teisės norma, kurios laikymąsi reikia užtikrinti, yra nacionalinė, ar Bendrijos.

49 Dėl šių dviejų teisės normų kategorijų Švedijos teisė vis dėlto palieka asmenims galimybę pateikti šį atitikties klausimą nagrinėti kaip išankstinį, jau iškeltose bylose bendrosios kompetencijos ar administraciniuose teismuose.

50 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą taip pat matyti, kad už šio klausimo nagrinėjimą atsakingas teismas privalo nesivadovauti ginčijama nuostata, jei jis mano, kad ji prieštarauja aukštesnės galios nacionalinei ar Bendrijos teisės normai.

51 Atliekant tokį vertinimą, Švedijos parlamento ar vyriausybės priimta nuostata nesivadovaujama, tik kai ji akivaizdžiai prieštarauja aukštesnės galios teisės normai.

Tačiau, kaip buvo pažymėta šio sprendimo 3 punkte, šios sąlygos nereikalaujama, kai aukštesnės galios teisės norma yra Bendrijos teisės norma.

52 Todėl, kaip nurodė visos savo pastabas Teisingumo Teismui pateikusios vyriausybės ir Komisija, reikia pripažinti, kad Švedijos teisėje įtvirtintos ieškinių procesinės taisyklės, skirtos iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, nėra mažiau palankios už nacionalinėmis nuostatomis pagrįstų asmenų teisių apsaugai skirtiems ieškiniams taikomas taisykles.

53 Antra, reikia patikrinti, ar Švedijos teisėje numatytos netiesioginės teisinės priemonės, skirtos ginčyti nacionalinės nuostatos atitiktį Bendrijos teisei, nedaro Bendrijos teisėje nustatytų teisių įgyvendinimo praktiškai neįmanomo arba pernelyg sudėtingo.

54 Šiuo atžvilgiu kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar nacionalinė procesinė taisyklė daro Bendrijos teisės taikymą neįmanomą ar pernelyg sudėtingą, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios taisyklės svarbą visam procesui, į proceso eigą ir jo ypatumus įvairiuose nacionaliniuose teismuose (minėto sprendimo *Peterbroeck* 14 punktas).

55 Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad Švedijos teisė neatima iš *Unibet* padėtyje esančio asmens galimybės ginčyti nacionalinės teisės akto, šiuo atveju Loterijų įstatymo, atitiktį Bendrijos teisei, o numato šiam tikslui įvairias papildomas teisines priemones.

56 Taip, viena vertus, prašymą pateikęs teismas nurodo, kad *Unibet* turi galimybę pateikti nagrinėjimui Loterijų įstatymo atitikties Bendrijos teisei klausimą, pareikšdama ieškinį dėl kompensacijos bendrosios kompetencijos teisme.

57 Be to, iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad *Unibet* pareiškė šį ieškinį ir jis buvo pripažintas priimtinu.

58 Vadinasi, kadangi Loterijų įstatymo atitiktis Bendrijos teisei bus įvertinta nagrinėjant ieškinį dėl kompensacijos, šis ieškinys yra teisinė priemonė, leidžianti *Unibet* užtikrinti Bendrijos teisės jai suteiktų teisių veiksmingą apsaugą.

59 Šiuo atžvilgiu prašymą pateikęs teismas turi užtikrinti, kad minėto įstatymo atitiktis Bendrijos teisei būtų išnagrinėta neatsižvelgiant į žalai ir priežastiniam ryšiui nustatytų sąlygų nagrinėjimą iš esmės byloje dėl kompensacijos.

60 Kita vertus, prašymą pateikęs teismas priduria, kad jeigu *Unibet* kreiptųsi į Švedijos vyriausybę dėl draudimo reklamuoti savo paslaugas Švedijoje taikymo išimties, galimas sprendimas atmesti šį prašymą galėtų būti peržiūrėtas *Regeringsrätten* ir šioje procedūroje *Unibet* galėtų įrodinėti Loterijų įstatymo nuostatų prieštaravimą Bendrijos teisei. Prireikus kompetentingas teismas turėtų nesivadovauti šio įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Bendrijos teisei.

61 Šiuo atžvilgiu reikia pažymėti, kad tokia teisminė kontrolė, leidžianti *Unibet* pasiekti teismo sprendimo, pripažįstančio minėtų nuostatų prieštaravimą Bendrijos teisei, yra teisinė priemonė, užtikrinanti jai iš Bendrijos teisės kylančių teisių veiksmingą teisminę gynybą (žr. šiuo klausimu minėto sprendimo *Heylens ir kt.* 14 punktą ir 1991 m. gegužės 7 d. Sprendimo *Vlassopoulou*, C-340/89, Rink. p. I-2357, 22 punktą).

62 Be to, prašymą pateikęs teismas patikslina, kad jei *Unibet* pažeistų Loterijų įstatymo nuostatas ir kompetentingos nacionalinės institucijos taikytų jai administracines priemones ar baudžiamąją atsakomybę, ji turėtų galimybę bendrosios kompetencijos ar administraciniame teisme iškeltos bylos kontekste ginčyti šių nuostatų atitiktį Bendrijos teisei. Prireikus kompetentingas teismas turėtų nesivadovauti šio įstatymo nuostatomis, pripažintomis prieštaraujančiomis Bendrijos teisei.

63 Taigi, be šio sprendimo 56 ir 60 punktuose nurodytų teisinių priemonių, *Unibet* turi galimybę, pareikšdama administracijai ieškinį arba baudžiamojoje byloje, įrodinėti

priemonių, kurių buvo imtasi jos atžvilgiu ar reikalaujama iš jos dėl to, kad kompetentingos nacionalinės institucijos nesuteikė leidimo reklamuoti jos paslaugų Švedijoje, prieštaravimą Bendrijos teisei.

64 Bet kuriuo atveju iš šio sprendimo 56–61 punktų darytina išvada, kad *Unibet* yra prieinamos teisinės priemonės, užtikrinančios jai iš Bendrijos teisinės sistemos kylančių teisių veiksmingą teisminę gynybą. Atvirkščiai, jeigu, kaip minėta šio sprendimo 62 punkte, vienintelė teisinė priemonė ginčyti nagrinėjamų nacionalinių nuostatų atitiktį Bendrijos teisei būtų vertimas išprovokuoti administracines ar baudžiamąsias procedūras ir užsitraukti galimas iš jų išplaukiančias sankcijas, to nepakaktų, kad jai būtų užtikrinta minėta veiksminga teisminė gynyba.

65 Dėl šios priežasties į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas kaip nereikalaujantis valstybės narės teisėje numatyti atskiros ieškinių rūšies, kurios pagrindinis dalykas būtų nacionalinės teisės nuostatų atitikties EB 49 straipsniui nagrinėjimas, jeigu kitos veiksmingos teisinės priemonės, kurios nėra mažiau palankios už reglamentuojančias panašius nacionaline teise pagrįstus ieškinius, leidžia įvertinti šią atitiktį kaip išankstinį klausimą, tačiau tai turi patikrinti nacionalinis teismas.

Dėl antrojo klausimo

66 Savo antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės

gynybos principas reikalauja valstybės narės teisėje numatyti galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones sustabdant nacionalinių nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties Bendrijos teisei.

67 Pirmiausia, reikia priminti, kad Bendrijos teisės reguliuojamą ginčą nagrinėjantis teisėjas turi turėti teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, siekdamas užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl pagal Bendrijos teisę reikalaujamų teisių buvimo veiksmingumą (minėto sprendimo *Factortame ir kt.* 21 punktas ir 2001 m. sausio 11 d. Sprendimo *Siples*, C-226/99, Rink. p. I-277, 19 punktas).

68 Kaip matyti iš šio sprendimo 9 punkto, nacionalinėje teisinėje sistemoje, kaip ji apibūdinta prašyme priimti prejudicinį sprendimą, tokių priemonių prašymais gali būti siekiama užtikrinti tik laikiną prašymą pateikusio asmens pagrindinėje byloje ginamų teisių apsaugą.

69 Iš pagrindinės bylos akivaizdu, kad *Unibet* pateikė du laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prašymus: pirmąjį – byloje dėl pripažinimo, o antrąjį – byloje dėl kompensacijos.

70 Dėl pirmojo iš šių dviejų laikinųjų apsaugos priemonių prašymų iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad remiantis nacionaline teise prašymas dėl pripažinimo buvo pripažintas nepriimtinu pirmojoje ir apeliacinėje instancijoje. Pritardamas tokiam nacionalinės teisės aiškinimui, prašymą pateikęs teismas vis dėlto suabejojo dėl su tuo susijusių Bendrijos teisės reikalavimų, todėl pateikė pirmąjį prejudicinį klausimą (žr. šio sprendimo 36–65 punktus).

71 Tačiau iš pateikto atsakymo į pirmąjį klausimą matyti, kad Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas nereikalauja valstybės narės teisėje numatyti atskiros ieškinių rūšies, kurios pagrindinis dalykas būtų nacionalinės teisės nuostatų atitikties Bendrijos teisei nagrinėjimas, jeigu kitos teisinės priemonės leidžia įvertinti šią atitiktį kaip išankstinį klausimą, tačiau tai turi patikrinti nacionalinis teismas.

72 Jeigu, remiantis nacionaline teise, taikoma laikantis Bendrijos teisės reikalavimų, ieškinio, skirto užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių gerbimą, priimtinumas nėra akivaizdus, veiksmingos teisminės gynybos principas reikalauja, kad nacionalinis teismas vis dėlto galėtų nuo to momento taikyti minėtų teisių gerbimui užtikrinti būtinas laikinąsias apsaugos priemones.

73 Vis dėlto Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas nereikalauja valstybės narės teisėje numatyti kompetentingam nacionaliniam teismui galimybės taikyti laikinąsias apsaugos priemones tuo atveju, kai

ieškinys yra nepriimtinas pagal šios valstybės narės teisę tiek, kiek Bendrijos teisė, aiškinama remiantis šio sprendimo 71 punktu, nekvestionuoja šio nepriimtinumo.

74 Dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo prašymo byloje dėl kompensacijos iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir kitų prie bylos pridėtų dokumentų matyti, kad ieškinys šioje byloje buvo pripažintas priimtinu.

75 Kaip savo išvados 74 punkte pažymėjo generalinė advokatė ir kaip buvo priminta šio sprendimo 67 punkte, Bendrijos teisės reguliuojamą ginčą nagrinėjantis teisėjas turi turėti teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, siekdamas užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl pagal Bendrijos teisę reikalaujamų teisių buvimo veiksmingumą.

76 Todėl kadangi kompetentingas nacionalinis teismas byloje dėl kompensacijos nagrinės Loterijų įstatymo atitiktį Bendrijos teisei, jis turi turėti teisę taikyti prašomas laikinąsias apsaugos priemones, kiek taikyti šias priemones yra būtina – tai turi patikrinti pats nacionalinis teismas, – siekiant užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl pagal Bendrijos teisę reikalaujamų teisių buvimo veiksmingumą.

77 Iš to, kas pasakyta, matyti, kad į antrąjį klausimą reikia atsakyti, jog Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti

aiškinamas kaip reikalaujantis valstybės narės teisėje numatyti galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl nacionalinės teisės nuostatų atitikties Bendrijos teisei, jeigu taikyti šias priemones yra būtina siekiant užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl šių teisių buvimo veiksmingumą.

Dėl trečiojo klausimo

78 Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar, atsižvelgiant į Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principą ir kilus abejonių dėl nacionalinių nuostatų atitikties šiai teisei, laikinosios apsaugos priemonės, sustabdančios minėtų nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties Bendrijos teisei, taikomos vadovaujantis kompetentingo teismo taikytinos nacionalinės teisės nustatytais kriterijais, ar Bendrijos teisės nustatytais kriterijais.

79 Šiuo atžvilgiu iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos aiškiai matyti, kad Bendrijos teise pagrįstos nacionalinės nuostatos taikymas nacionalinio teismo nagrinėjamoje byloje sustabdomas pagal nacionalines procesines taisykles, tačiau šiam sustabdymui visose valstybėse narėse turėtų būti numatytos vienodos taikymo sąlygos, analogiškos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygoms Teisingumo Teisme (1991 m. vasario 21 d. Sprendimo *Zuckerfabrik Süderdithmarschen ir Zuckerfabrik Soest*, C-143/88 ir C-92/89, Rink. p. I-415, 26 ir 27 punktai; 1995 m. lapkričio 9 d. Sprendimo *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft*, C-465/93, Rink.

p. I-3761, 39 punktas ir 2005 m. gruodžio 6 d. Sprendimo *ABNA ir kt.*, C-453/03, C-11/04, C-12/04 ir C-194/04, Rink. p. I-10423, 104 punktas). Tačiau pagrindinė byla skiriasi nuo bylų, kuriose buvo priimti minėti sprendimai, nes *Unibet* pateiktu laikinųjų apsaugos priemonių prašymu siekiama sustabdyti ne taikant Bendrijos teisės aktą, kurio teisėtumas yra ginčijamas, priimtos nacionalinės nuostatos poveikį, o nacionalinio įstatymo, kurio atitiktis Bendrijos teisei yra ginčijama, poveikį.

80 Taigi, nesant nagrinėjamą klausimą reglamentuojančių Bendrijos teisės aktų, kiekvienos valstybės narės teisė turi nustatyti laikinųjų apsaugos priemonių, skirtų užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių gynybą, taikymo sąlygas.

81 Dėl šios priežasties laikinosios apsaugos priemonės, sustabdančios nacionalinių nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties Bendrijos teisei, taikomos vadovaujantis šio teismo taikytinos nacionalinės teisės nustatytais kriterijais.

82 Tačiau šie kriterijai negali būti mažiau palankūs už taikomus panašiems nacionaline teise grindžiamiems prašymams (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų Bendrijos teisėje nustatytų teisių laikinoji teisminė gynyba neturi tapti praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga (veiksmingumo principas).

83 Taigi į trečiąjį klausimą reikia atsakyti, kad Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas taip, kad kilus abejonių dėl nacionalinių nuostatų atitikties Bendrijos teisei, galimos laikinosios apsaugos priemonės, sustabdančios minėtų nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties Bendrijos teisei, taikomos vadovaujantis šio teismo taikytinos nacionalinės teisės nustatytais kriterijais, jeigu šie kriterijai nėra mažiau palankūs už taikomus panašiems nacionaline teise grindžiamiems prašymams ir dėl jų šių teisių laikinoji teisminė gynyba netampa praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga.

Dėl ketvirtojo klausimo

84 Atsižvelgiant į pateiktą atsakymą į trečiąjį klausimą, nėra būtina atsakyti į ketvirtąjį klausimą.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

85 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

1. **Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas kaip nereikalaujantis valstybės narės teisėje numatyti atskiros ieškinių rūšies, kurios pagrindinis dalykas būtų nacionalinės teisės nuostatų atitikties EB 49 straipsniui nagrinėjimas, jeigu kitos veiksmingos teisinės priemonės, kurios nėra mažiau palankios už reglamentuojančias panašius nacionaline teise pagrįstus ieškinius, leidžia įvertinti šią atitiktį kaip išankstinį klausimą, tačiau tai turi patikrinti nacionalinis teismas.**

2. **Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas kaip reikalaujantis valstybės narės teisėje numatyti galimybę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl nacionalinės teisės nuostatų atitikties Bendrijos teisei, jeigu taikyti šias priemones yra būtina siekiant užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl šių teisių buvimo veiksmingumą.**

3. **Bendrijos teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas taip, kad kilus abejonių dėl nacionalinių nuostatų atitikties Bendrijos teisei, galimos laikinosios apsaugos priemonės, sustabdančios minėtų nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties Bendrijos teisei, taikomos vadovaujantis šio teismo taikytinos nacionalinės teisės nustatytais kriterijais, jeigu šie kriterijai nėra mažiau palankūs už taikomus panašiems nacionaline teise grindžiamiems prašymams ir dėl jų šių teisių laikinoji teisminė gynyba netampa praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga.**

Parašai.